

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ТИМЧАСОВО ВІЛЬНИХ КОШТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ДЕПОЗИТНИХ РАХУНКАХ В БАНКАХ**

(Представлено д.е.н., проф. Виговська Н.Г.)

Досліджено питання розміщення тимчасово вільних коштів вищих навчальних закладів на депозитних рахунках в установах банків, визначено проблеми, що виникають у процесі цих операцій, проаналізовано динаміку розміщення трьома вищими навчальними закладами Житомирської області за останні роки, обгрунтовано необхідність удосконалення механізму розміщення, а також запропоновано шляхи покращення здійснення даних операцій.

Ключові слова: вільні кошти, механізм розміщення.

Постановка проблеми. Розвиток ринку освітніх послуг та постійна конкуренція у цій сфері вимагають від вищих навчальних закладів (ВНЗ) постійного вдосконалення навчального процесу та покращення організації своєї діяльності. Проте в умовах ринкової економіки та зменшення обсягу фінансування із загального фонду Державного бюджету вищим навчальним закладам все складніше підтримувати високий рівень освіти, а також своєчасно оновлювати технічну базу. Тому вони намагаються розширити в межах законодавства джерела власних надходжень для підтримання належного рівня умов для збільшення інтелектуального капіталу. Адже збільшення інтелектуального капіталу визначають економічну могутність держави, добробут і якість життя її народу.

В сучасних умовах зниження бюджетного фінансування закладів освіти та науки досить актуальним є пошук шляхів та вивчення механізмів отримання додаткових надходжень до спеціального фонду ВНЗ. Одним із таких шляхів може бути розміщення тимчасово вільних коштів спеціального фонду на депозитних рахунках в банківських установах. Загальновідомо, що депозит – це кошти фізичних або юридичних осіб, які надаються банку на договірній основі на певний термін та під певний відсоток. Депозитні операції відіграють вирішальну роль в діяльності банку, адже вони пов'язані з формуванням банківських ресурсів, що використовуються для здійснення активних операцій. Вони є одним з методів залучення коштів банківською установою. Тому банки намагаються будь-яким шляхом удосконалити та урізноманітнити депозитні операції, а також налагодити ефективну роботу з клієнтами з цього питання. Зважаючи на зазначене вище, удосконалення порядку розміщення тимчасово вільних коштів вищих навчальних закладів на депозитних рахунках в установах банків є важливим та актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розміщення коштів на депозитних рахунках в установах банків досліджувалося в працях вітчизняних вчених: С.М. Козьменка, О.Я. Стойка, В.Д. Лагутіна, Р.І. Тиркало. Однак питання розміщення тимчасово вільних коштів ВНЗ на депозитних рахунках є недостатньо дослідженим, що вимагає проведення додаткових наукових досліджень.

Метою статті є визначення особливостей розміщення тимчасово вільних коштів ВНЗ на депозитних рахунках та визначення напрямів удосконалення депозитних операцій.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до п. 4 ст. 13 Бюджетного Кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами і доповненнями (далі – Бюджетний кодекс) визначено, що вищі навчальні заклади можуть розміщувати тимчасово вільні кошти на депозитних рахунках в установах банків, отримувати та використовувати доходи, отримані від цієї операції, на організацію основної діяльності. В цьому випадку вищі навчальні заклади зацікавлені в розміщенні коштів, своєчасності їх повернення та отримання якнайбільшої плати від банку за їх користування. Це дозволяє додатково спрямовувати кошти на розвиток матеріальної бази, закупівлю сучасної техніки та новітніх технологій для вдосконалення навчального процесу. Проте сьогодні існує багато питань, пов'язаних з неефективним розміщенням вищими навчальними закладами тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках в установах банків. Наприклад, відсутній чіткий законодавчо регламентований порядок розміщення таких коштів.

Відсутні методичні рекомендації, які б надавали допомогу вищому навчальному закладу під час

© О.М. Корзун, 2014

... заклади розміщують в банках саме бюджетні кошти, тому слід особливо уважно обирати банк для мінімізації ризиків неповернення коштів;

– відповідальність розпорядника бюджетних коштів, банку та органів Державної казначейської служби за порушення умов договору, термінів повернення коштів та порядку зарахування основної суми вкладу і відсотків за його користування. Визначення відповідальності учасників депозитної операції надасть змогу знизити ризик неефективного та нецільового використання бюджетних коштів;

– чітке визначення підгруп власних надходжень, кошти від яких можна спрямовувати на депозитні рахунки в банках.

Відповідно до п. 4 ст. 13 Бюджетного Кодексу визначено власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. Власні надходження бюджетних установ поділяються на такі групи:

- перша група – надходження від плати за послуги (включаючи плату за надання адміністративних послуг), що надаються бюджетними установами згідно із законодавством;
- друга група – інші джерела власних надходжень бюджетних установ.

У складі першої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 – плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю;
- підгрупа 2 – надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності;
- підгрупа 3 – плата за оренду майна бюджетних установ;
- підгрупа 4 – надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).

У складі другої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 – благодійні внески, гранти та дарунки;
- підгрупа 2 – кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів;
- підгрупа 3 – кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

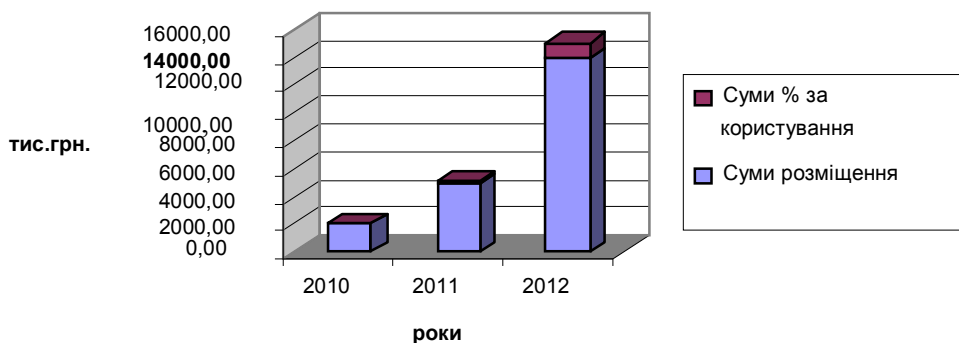

Рис. 1. Динаміка розміщення тимчасово вільних коштів ВНЗ в установах банків повернення % за їх користування за 2010–2012 рр.

Відповідно до п. 3 ст. 63 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III [3] вищий навчальний заклад державної та комунальної форм власності самостійно розпоряджається доходами та іншими надходженнями, одержаними від надання дозволених законодавством платних послуг.

Таке розпорядження містить у собі право придбання майна та його використання на підставі договорів тощо. Зокрема, йдеться і про право відкривати депозитні рахунки в банках, зберігати тимчасово вільні кошти на депозитах та спрямовувати отримані відсотки від цієї операції на здійснення видатків. Відповідно до п. 4 ст. 13 Бюджетного Кодексу даний вид надходжень спрямовується на організацію основної діяльності бюджетних установ.

За період з 2010 по 2012 рр. три вищі навчальні заклади в Житомирській області розміщували тимчасово вільні кошти на депозитні рахунки в банках: Житомирський національний агроєкологічний університет (ЖНАЕУ), Житомирський державний університет ім. І.Франка (ЖДУ ім. І.Франка), Житомирський державний технологічний університет (ЖДТУ).

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 1 та на рисунку 1, можна зробити висновок, що протягом трьох останніх років сума, яка розміщувалася вищими навчальними закладами на депозитних рахунках у банках, значно зросла (на 2999,00 тис. грн. в 2011 р. порівняно з 2010 р. та на 9000,00 тис. грн. в 2012 р. порівняно з 2011 р.).

Також зросла і сума відсотків, отриманих ВНЗ від розміщення. В 2011 р. вона становила 91,66 тис. грн., що на 11,13 тис. грн. більше порівняно з 2010 р. В 2012 р. – 1026,55 тис. грн., що на 934,89 тис. грн. більше порівняно з 2011 р. Можна зробити висновки, що у 2012 р. вищі навчальні заклади загалом значно активніше порівняно з 2010 р. розміщували кошти спеціального фонду на депозитних рахунках в банках. Проте для більш детального аналізу слід розглянути ці операції у розрізі навчальних закладів.

Таблиця 1

Аналіз тимчасово вільних коштів ВНЗ Житомирської області, розміщених на депозитних рахунках в банках за 2010–2012 рр. (тис. грн.)

Рік	Назва вищого навчального закладу	Код за ЄДРПОУ	Сума розміщення	Сума отриманих відсотків
2010	Житомирський національний агроекологічний університет	00493681	2001,00	80,53
Разом за 2010 р.			2001,00	80,53
2011	Житомирський державний університет ім. Івана Франка	02125208	3000,00	42,95
2011	Житомирський державний технологічний університет	05407870	2000,00	48,71
Разом за 2011 р.			5000,00	91,66
2012	Житомирський державний університет ім. Івана Франка	02125208	9000,00	893,46
2012	Житомирський державний технологічний університет	05407870	5000,00	133,09
Разом за 2012 р.			14000,00	1026,55

Аналізуючи рисунки 2 та 3, можна зробити висновки, що за період з 2010 по 2012 рр. Житомирський державний університет ім. Івана Франка розмістив найбільшу суму на депозитних рахунках в банках, а саме 12000 тис. грн., або 57 % від загальної суми розміщених на депозитні рахунки коштів ВНЗ, та отримав дохід від розміщення в сумі 936,4 тис. грн., або 78 %. Житомирський державний технологічний університет за 3 останні роки розмістив 7000,00 тис. грн., або 33 %, та отримав дохід 181,8 тис. грн., що складає 15 % від загальної суми отриманого ВНЗ доходу у вигляді відсотків за користування розміщеними на депозит коштами. Житомирський національний агроекологічний університет розмістив 2001,00 тис. грн., що складає 10 % та отримав дохід від цієї операції в сумі 80,53 тис. грн., або 7 %.

Таким чином, можна зробити висновки, що вищі навчальні заклади активно використовують надане їм Бюджетним кодексом право розміщувати кошти спеціального фонду на депозитних рахунках в банках. Загальноприйнято, що вкладники, приймаючи рішення про розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах, передусім зважають на такі фактори: рівень відсоткової ставки за вкладами; надійність банку; якість обслуговування клієнтів. В сучасних умовах вищим навчальним закладам пропонуються вклади з виплатою відсотків кожного місяця або з виплатою відсотків у кінці строку; накопичувальні вклади (із капіталізацією відсотків, тобто нараховані відсотки додаються до основної суми внеску), а також програма «Депозитна лінія», яка передбачає можливість вільного користування частиною вкладу, а саме поповнення та дострокове зняття коштів без застосування штрафних санкцій. Окрім депозитних програм, банки успішно реалізують разом із вищими навчальними закладами зарплатні карткові проекти, надають якісне касове обслуговування за чеками Державного казначейства України, а також приймають через свої відділення платежі від фізичних осіб на користь вузів.

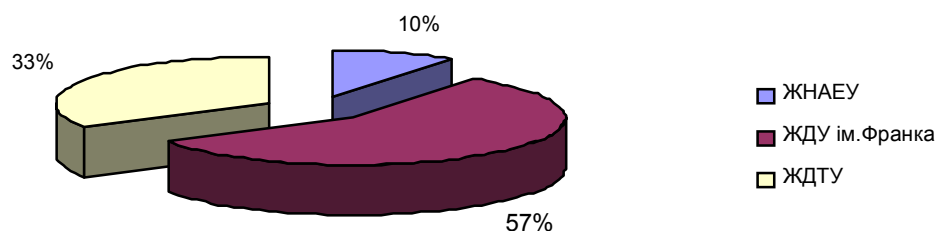

Рис. 2. Розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках в установах банків за 2010–2012 рр. у розрізі вищих навчальних закладів м. Житомира

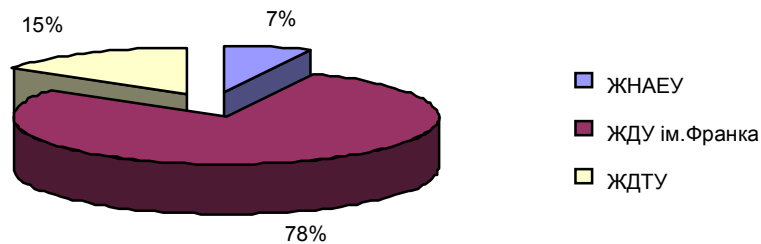

Рис. 3. Суми % за користування тимчасово вільними коштами, розміщеними на депозитних рахунках в банках, отримані ВНЗ м. Житомира за 2010–2012 рр.

Для бюджетних установ є певні особливості під час відкриття депозитів. Зокрема, процедура розміщення повинна починатися з конкурсного відбору банківської установи. При цьому повинні враховуватися такі фактори: термін роботи на ринку банківських послуг, фінансова стійкість, ліквідність, репутація. Перелік банків, що мають право розміщувати кошти вищих навчальних закладів на депозитних рахунках, повинен визначатися щорічно постановою Кабінету Міністрів України.

Перерахування коштів на вкладні рахунки визначено в постанові КМУ банку здійснюється органом Державної казначейської служби з рахунків вищих навчальних закладів за балансовим рахунком 3522 «Реєстраційні рахунки розпорядників за коштами спеціального фонду Державного бюджету» на підставі таких документів:

- платіжного доручення вищого навчального закладу;
- договору банківського вкладу, де, крім іншого, обов'язково вказується сума вкладу, термін, на який розміщується депозит, відсоткова ставка за користування банком тимчасово вільними коштами, умови повернення вкладу (не пізніше останнього робочого дня бюджетного року) та номери рахунків, відкриті в органах Державної казначейської служби для повернення основної суми вкладу та зарахування суми відсотків за її користування. Визначається відповідальність за порушення умов договору, термінів повернення коштів та порядку зарахування основної суми вкладу і відсотків за його користування. всіх учасників операції розміщення: розпорядника бюджетних коштів, банку та органів Державної казначейської служби.

Будь-які зміни умов договору оформлюються додатковими угодами, які подаються для ознайомлення до органів Державної казначейської служби.

Для зарахування відсотків за користування банком тимчасово вільних коштів у відповідному органі Державної казначейської служби України вищі навчальні заклади відкривають рахунки за балансовим рахунком 3125 «Рахунок для зарахування до спеціального фонду державного бюджету власних надходжень бюджетних установ» по коду економічної класифікації доходів 25020300 «Кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право» [5]. Банківські установи, в свою чергу, для здійснення операцій з розміщення тимчасово вільних коштів вищих навчальних закладів на депозитних рахунках відкривають рахунки за балансовим рахунком Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України № 2525 «Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються з Державного бюджету України», призначені для обліку депозитів, що розміщені бюджетними установами [6].

Для правильного відображення операцій з розміщення в обліку органу Державної казначейської служби необхідно здійснити такі бухгалтерські проведення:

1. – Д-т 1224 «Рахунки установ та організацій, що утримуються за рахунок державного бюджету, відкриті в установах банків за коштами спеціального фонду»;
- Д-т 1234 «Рахунки установ та організацій, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів, відкриті в установах банків за коштами спеціального фонду»;
- К-т 3612 «Рахунки розпорядників коштів державного бюджету, відкриті в установах банків, за коштами спеціального фонду державного бюджету»;
- К-т 3622 «Рахунки розпорядників коштів місцевого бюджету, відкриті в установах банків, за коштами спеціального фонду місцевого бюджету».

Повернення коштів на рахунки вищих навчальних закладів після закінчення строку дії договору в обліку органів Державної казначейської служби відображається такими бухгалтерськими проведеннями:

1. – Д-т 3612 «Рахунки розпорядників коштів державного бюджету, відкриті в установах банків, за коштами спеціального фонду державного бюджету»;
- Д-т 3622 «Рахунки розпорядників коштів місцевого бюджету, відкриті в установах банків, за коштами спеціального фонду місцевого бюджету»;

– К-т 1224 «Рахунки установ та організацій, що утримуються за рахунок державного бюджету, відкриті в установах банків за коштами спеціального фонду»;

– К-т 1234 «Рахунки установ та організацій, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів, відкриті в установах банків за коштами спеціального фонду».

2. – Д-т 3612 «Рахунки розпорядників коштів державного бюджету, відкриті в банків, за коштами спеціального фонду державного бюджету»;

– Д-т 3622 «Рахунки розпорядників коштів місцевого бюджету, відкриті в установах банків, за коштами спеціального фонду місцевого бюджету»;

– К-т 3522 «Реєстраційні рахунки розпорядників за коштами спеціального фонду Державного бюджету».

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Бюджетного кодексу бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Таким чином, термін розміщення коштів на депозитних рахунках в банках обмежується бюджетним роком і в останній робочий день бюджетного періоду основна сума вкладу та відсотки за його користування повинні бути повернені на рахунки, відкриті у відповідних органах Державної казначейської служби.

Відповідно до Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24.01.2012 № 44, для відображення надходжень коштів, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право, призначений рядок 462 «Доходи за іншими джерелами власних надходжень» форми № 1 «Баланс» [8].

В свою чергу, вищі навчальні заклади здійснюють такі бухгалтерські проведення:

1. Розміщення тимчасово вільних коштів на депозитні рахунки в установах банків:

а) Д-т 364 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

К-т 323 «Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку коштів, отриманих за платні послуги»;

б) Д-т 315 «Поточні рахунки для обліку депозитних сум»;

К-т 364 «Розрахунки з іншими дебіторами».

2. Повернення коштів, розміщених в установах банків:

а) Д-т 323 «Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку коштів, отриманих за платні послуги»;

К-т 364 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

б) Д-т 364 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

К-т 315 «Поточні рахунки для обліку депозитних сум».

3. Нарахування доходів, отриманих від розміщення тимчасово вільних коштів в установах банків:

а) Д-т 325 «Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку депозитних сум»;

К-т 711 «Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги» [7].

В цілому порядок розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках є недосконалим. Зокрема, додаткової регламентації потребує вибір банківської установи, встановлення обов'язкових умов і параметрів договору вкладу, відповідальності на всіх етапах операції для всіх учасників, визначення особливостей бухгалтерського обліку операцій з розміщення тимчасово вільних коштів у розпорядника та в органах Державної казначейської служби. Також потребує уточнення підгруп власних надходжень, яку будуть спрямовуватися на депозитні рахунки в банківських установах.

Напрями удосконалення депозитних операцій вищих навчальних закладів є такими:

1) удосконалення нормативно-правового забезпечення депозитних операцій шляхом:

а) розробки Методичних рекомендацій, що передбачають порядок вибору банківських установ для розміщення коштів, уточнення обов'язкових умов і параметрів депозитного договору для ВНЗ;

б) внесення змін до Бюджетного Кодексу із уточненням підгруп власних надходжень, які будуть спрямовуватися на депозитні рахунки в банківських установах;

2) визначення щорічно постановою Кабінету Міністрів України переліку банків, що мають право розміщувати кошти вищих навчальних закладів на депозитних рахунках;

3) більш чітка регламентація процедури здійснення депозитних операцій ВНЗ.

Вирішення цих питань сприятиме зменшенню ризиків, які виникають під час депозитної операції, посиленню відповідальності двох сторін договору банківського вкладу за невиконання своїх зобов'язань, уникненню нецільового використання бюджетних коштів.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок у даному напрямку. До вступу в дію з 01.01.2011 р. нового Бюджетного кодексу перелік груп власних надходжень бюджетних установ, вимоги щодо їх утворення та напрямки використання були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 № 659 [4], де серед груп власних надходжень бюджетних установ не було зазначено надходження від розміщення тимчасово вільних коштів навчальних закладів в установах банків, а ст. 2 Законом України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26.12.2008 № 835 – VI [2] визначено, що даний вид надходжень належить до доходів загального фонду Державного бюджету. Тому, дохід за

користування вкладом, тобто відсотки, повинен перераховуватися на рахунок з обліку надходжень бюджету, а не на рахунок бюджетної установи. Таким чином, бюджетні установи не були зацікавлені у розміщенні вкладів, оскільки ризик, пов'язаний з цією операцією, не був виправданим.

З 2011 р., із вступом в дію нового Бюджетного кодексу відсотки за користування розміщеним вкладом зараховуються на рахунки вищих навчальних закладів, призначені для обліку спеціальних коштів. Ці зміни дали змогу ВНЗ розширити шляхи отримання додаткових надходжень, таким чином зміцнивши матеріально-технічну базу. Проте механізм розміщення недосконалий і потребує покращення. Перш за все, це стосується вибору банківської установи, встановлення обов'язкових умов і параметрів договору вкладу, визначення відповідальності на всіх етапах операції для всіх учасників.

Також необхідно обумовити особливості бухгалтерського обліку операцій з розміщення тимчасово вільних коштів у розпорядника та в органах Державної казначейської служби. Важливо чітко визначити підгрупу власних надходжень, яка буде спрямовуватися на депозитні рахунки в банківських установах. Вирішити дані питання можна лише за допомогою прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, які будуть регламентувати параметри вибору банківської установи та процес розміщення тимчасово вільних коштів вищих навчальних закладів на депозитах.

Тільки у цьому випадку можна буде зменшити ризики, які виникають під час цієї операції, посилити відповідальність двох сторін договору банківського вкладу за невиконання своїх зобов'язань, гарантувати правомірність, прозорість та правильність відображення даних за нарахованими банками відсотками в річних фінансових звітах бюджетних установ та забезпечити відповідні гарантії у разі неповернення розміщених коштів бюджетним установам. А також буде чітко визначено підгрупу власних надходжень, яку можна спрямовувати як банківський вклад, що дасть змогу вищим навчальним закладам уникнути нецільового використання коштів, а також удосконалити облік операцій з власними надходженнями.

Список використаної літератури:

1. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами і доповненнями.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26.12.2008 № 835 – VI.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III.
4. Перелік груп власних надходжень бюджетних установ, вимоги щодо їх утворення та напрямки використання, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 № 659 (втратила чинність).
5. Бюджетна класифікація, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11.
6. Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 17.06.2004 № 280.
7. План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затверджені наказом Головного управління Державного казначейства України від 10.12.1999 № 114.
8. Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, затверджений наказом Міністерства фінансів від 24.01.2012 № 44.

КОРЗУН Ольга Мирославівна – здобувач кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету, начальник відділу обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів державного бюджету управління обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів Головного управління Державної казначейської служби України у Житомирській області.

Наукові інтереси:

– державний фінансовий контроль;

– бюджетні відносини.

E-mail: petrishina2005@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2014